

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. Emne nr.1; Aerd og plog Fylke: Oppland
 Tilleggsspørsmål nr. Herad: Søndre Land
 Emne: Aerd og plog Bygdelag: H Ovsgrenda
 Oppskr. av: Jörgen Karlsen Gard:
 (adresse): G.nr. Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke) :

SVAR

1. Baade aerd og plog har vært brukt i S.Land, men
2. arden brukes ikke lenger. Den vart før 50 aar sia brukt til aa arde furer til potetsettinga, og enna brukes ordet arde potetene om man bruker hestehakke til dette. Kjöring med aerd paa kryss og tvers er ukjent her. Kernet vart harva ned för i tia med ei tinnharv. Men i Nördland har jeg för 60 aar sia sett at man hakka kernet ned med grev, rive eller ei passende risbuske, som man drog etter seg. Likevel har man i byggedialekten i Land mellom eldre folk ordet "hakkebönder" om mindre gardbrukere, og spør man etter opphavet til ordet, faar en dette svaret: I gammel tid brukte bonden bare hakke og spade til aakerdyrkinga.
3. Naa kan en av og til se at smaabrukere drar en lett handard etter seg naar de skal ripe furer til potetsetting og til hypping av potetene. Slike typer er vanleg heimegjorte og likner nr.6-7 paa tegningene som De har vedlagt. Folk skiller ikke naa om dagen mellom aerd og hyppeplog. Smaabrukere som har hest, bruker gjerne en bakkeplog hvor veltfjöla kan snues naar de skal arde potetene, og med en slik plog plöyer de poteten opp om hösten eller endog plöyer völd om hösten hvir de ikke har bedre redskap.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. Fylke:
 Tilleggsspørsmålnr. Herad:
 Emne: Bygdelag:
 Oppskr. av: Gard:
 (adresse): G.nr. Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

side 2.

SVAR

4. Nr. 1 og 4 har jeg sett mellom skrap under gamle höylaaver, men det skal være over 100 aar sia de vart brukt. Museet samler gjerne inn slike naa. Det er
 5. ellers ingen som kan gi beskjed om navn paa de enkelte delene av slike ploger eller arder.
7. Til ardskjär brukes vanleg heimsmidd jern eller rett og slett trefjöler som man slaar sammen med en rett ardaas. Det er meget sjelden jeg har sett den i bruk. Det er en mann som styrer den og en annen drar den i et tau etter seg. Den som styrer, maa passe at den ikke skjærer for djupt, saa mannen foran ikke orker dra.
8. Den ardtypen som smaabrukere av og til maa bruke til potetsetting og hypping likner mye nr. 6 og 7 av de ardtypene som De har vedlagt.
9. Nei, den gamle tindharva var jo vanleg brukt för i tia og er för lengst gaatt av bruk. Fjärharva kom i stedet, men ingen av dem har vart brukt til potetsetting.
10. Djupna kunne ikke reguleres paa de ardene som man har brukt til potetsetting. Man satte poteten i overkant av furen hvis arda gikk för djupt i jorda naar hesten drog den. Vart den dradd av folk, maatte man stanse hvis den kom för djupt og stilles om.
11. Nr. 6-7 er kjente, men brukes bare undtaksvis osm nevnt ovafor.

12. Ja, de vart nok gjort av heimesmeder, saavidt jeg vet.
13. Ja, for om lag 50 aar sia, men det er vanskelig aa si hva de første plogene kan ha kosta innkjøpt fra utlandet.
14. Fig. 8 har jeg bare sett paa museum og kjenner ikke bruken av den.
15. Kjennes ikke og gamle folk kan ikke mindes at de har sett öks ~~xxx~~ eller spade med plogen.
16. En bakkeplog hadde veltfjöl som kunne snues om naar en kjörte tilbake, og en slik brukes enda, men den er ikke heimegjört, likner atskillig paa nr.14 og 16.
17. Nei, det har jeg ikke hört om.
18. Bakkeplogen som somme har kalt hyppeplog hadde alltid ristil.
19. Nei.
20. Med bakkeplogen kunne en plöye like ner til auren, om en ville, om lag 20-25 cm.
21. Ja, det har jeg sett enda. Man kan kjöre vanleg plog og harvredskap paa en hjulslae nar en vil til naboen aa plöye eller har lang vei til egen plöyning.
23. Fig.12 kjennes ikke.
- Vi sier alltid at vi arder potetene hvis vi ikke hypper dem med grev, selvom vi bruker bakkeplog eller hestehakke, men man kaller ikke plogen for ard likevel.
- Ordet ard uttales baade i Söndre Land og paa Helgeland hvor jeg je er födt, med tjukk l - og lang a - al.
- Paa Helgeland er ordet hokjönn, men i S. Land er det hankjönn.

Jörgen Karlsen.